

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ»**

V Міжнародна науково-практична конференція

«ПАМ'ЯТКИ ТУСТАНИ В КОНТЕКСТІ ОСВОЄННЯ КАРПАТ»

ДО 50-ЛІТТЯ ЕКСПЕДИЦІЇ В ТУСТАНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Львів – 2021

Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції до 50-ліття експедиції в Тустані, 30 вересня – 1 жовтня 2021 р., Львів; Урич / [відп. за вип. Р. Г. Миська]. — Львів, 2021. — 58 с.

Проблема освоєння Карпатського регіону здавна викликає інтерес науковців та має значну історіографічну базу. Проте дослідження часто провадилися відокремлено спеціалістами різних галузей науки. Мета запропонованої конференції — поставити нові наукові проблеми, повернути увагу до означеної тематики та сприяти координації зусиль широкого кола дослідників різних галузей з України та з-за кордону.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

к.і.н., доцент Роман Миська
д.і.н., професор Михайло Глушко
д.і.н., професор Леонтій Войтович
д.арх., професор Олег Рибчинський
к.арх. Василь Рожко
к.і.н. Ігор Петрій
Андрій Котлярчук
Роман Стрехалюк

Адреса редакційної колегії:

ДІКЗ «Тустань»
вул. Чайковського, 17, 3-й поверх, м. Львів
79005
conference@tustan.ua

ЗМІСТ

ГЕОЛОГІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

<i>Петро Волошин, Надія Кремінь.</i> Склад і фізико-механічні властивості Урицьких скель як чинник їхньої стійкості	5
<i>Галина Байрак.</i> Гірський рельєф та зони видимості з Тустані	7
<i>Богдан Рідуш, Яна Поп'юк, Василь Шавранський.</i> «Закриття» печерного палеоліту в печері Думка	9
<i>Radosław Liwoch.</i> O początkach polskich badań archeologicznych w jaskiniach	10
<i>Володимир Петегирич, Дмитро Павлів.</i> Перший об'єкт виробничого призначення X–XI ст. у верхів'ях Дністра	11
<i>Ігор Прохненко.</i> Населення Закарпаття VI–X ст.: конфлікт інформації письмових джерел з даними археології	13
<i>Віталій Калініченко, Сергій Пивоваров.</i> Середньовічні бляшки-накладки з матеріалів досліджень Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.	14
<i>Тимур Бобровський, Віталій Козюба.</i> Відкриття залишків раніше невідомої апсиди XI ст. Софійського собору в м. Києві	15
<i>Нестор Рибчинський.</i> Гіпотетична реконструкція північно-східного відтинку оборонного валу другого майданчика городища Жорнів на Рівненщині	17
<i>Ірина Луцик.</i> Середньовічний християнський некрополь в Копачинцях: неопубліковані матеріали досліджень	18
<i>Петро Довгань, Наталія Стеблій.</i> Дерев'яна житлова вежа (будинок) рицаря із стіжкового городища у Буську	19
<i>Piotr N. Kotowicz, Roman Myska.</i> Średniowieczne elementy uzbrojenia ochronnego z twierdzy «Tustań» koło Urycza	20
<i>Віра Гупало, Роман Миська.</i> Тустань у XVI–XVII ст.	21
<i>Марія Михаць.</i> Каталогізація фрагментів дерева та дерев'яних конструкцій з Тустані	22
<i>Микола Ільків.</i> «Печера між скель» на шляху турецького війська у Хотинській війні 1621 р.	23
<i>Ігор Прохненко.</i> Кришечки флаконів венеціанських «ліків від усього» (Theriaca) на території України	24
<i>Юрій Лукомський.</i> Розвідкові археологічні дослідження при дзвіниці костелу св. Михаїла в Старій Солі 2021 року	26

ІСТОРІЯ ТА КРАЄЗНАВСТВО

<i>Віталій Нагірний.</i> До проблеми походження галицького і київського тисяцького Дмитра	28
<i>Мирослав Волощук.</i> Невінценосні руські еліти на службі династії Пястів першої половини XIV ст.: досвід просопографічних студій	29
<i>Марія Жиленко, Володимир Мойжес.</i> Правове регулювання видобування та торгівлі сіллю в середньовічному Угорському королівстві	31
<i>Леонід Тимошенко.</i> Дрогобицька солеварня в джерелах кінця XIV – XVI ст.	32
<i>Ігор Смуток, Леся Смуток.</i> Тустань та околиці: перші писемні згадки	35
<i>Роман Стрехалюк.</i> Тустань у XVI ст.: від королівщини до приватної власності	36
<i>Юрій Стецик.</i> Візитаційні описи парафіяльного храму святого Миколая села Урич (1743 та 1764 років)	37
<i>Любомир Пархуць.</i> Парафіяльні землі села Урич	38
<i>Зоряна Лукомська, Галина Лукомська.</i> Збереження Манявського скиту у Карпатах шляхом музеєфікації пам'ятки	40
<i>Василь Петрик, Микола Гайда, Андрій Хархаліс, Роман Новіцький.</i> Історико-культурні дослідження костелу Різдва Богородиці в м. Комарно	41
<i>Ольга Мінейко, Наталія Войцещук.</i> Еліта ранньомодерного Комарна в антропологічній ретроспективі	

<i>Ігор Петрій.</i> Матеріали до історії Тустані та Урича у фондах Центрального державного історичного архіву України, м. Львів	42
<i>Ігор Лавришин.</i> Економіко-географічна характеристика села Урич на основі аналізу карт другої половини XVIII – першої половини XX ст.	44
<i>Марія Джуфер.</i> Духовний наставник, культурний та громадсько-політичний діяч в Уричі – Степан Василик	45
<i>Богдан Паньків, Юрій Стецьук.</i> Статистичні відомості до історії парафії села Брониця	46
	47

ЕТНОЛОГІЯ

<i>Ярослав Берлін.</i> Символіка традиційного житла на Бойківщині (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.)	49
<i>Ігор Гілевич.</i> Явище побутового перейменування дітей у традиційній культурі бойків (на матеріалах із колишнього Старосамбірського району)	50
<i>Оксана Дрогобицька.</i> Бойківщина в етнографічних дослідженнях о. Ю. Кміта (1872–1946)	51
<i>Володимир Дяків.</i> Свято Семена: передумови передріздвяно-новорічного періоду (на етнографічних матеріалах з Покуття та Бойківщини)	53
<i>Анастасія Кривенко.</i> Народні цілителі Турківщини (на основі польових матеріалів 2019 року)	54
<i>Роман Радович.</i> Специфічні риси дахових консирукцій у житловому будівництві бойків	55
<i>Наталія Солонинка.</i> Бойківське весілля (на матеріалах зі с. Урич та суміжних сіл)	57

ІСТОРІЯ ТА КРАЄЗНАВСТВО

ДО ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ ГАЛИЦЬКОГО І КИЇВСЬКОГО ТИСЯЦЬКОГО ДМИТРА

Віталій НАГІРНИЙ

Ягеллонський університет (Краків, Республіка Польща)

e-mail: vitaliy1978@gmail.com

Політичні еліти Галицької і Волинської земель протягом останніх десятиліть неодноразово ставали об'єктами наукових досліджень. Така зацікавленість дослідників цією проблематикою зумовлена, з одного боку, великою популярністю історії держави Романовичів в середовищі медієвістів, а з іншого – значною інформативністю «Галицько-Волинського літопису» («Хроніки Романовичів») про діяльність осіб не-князівського походження. Однією з таких осіб, котрі відносно часто згадуються на сторінках літопису, є Дмитро, тисяцький галицького князя Мстислава Мстиславовича і київський тисяцький князя Данила Романовича.

Життєпис Дмитра нещодавно став предметом вивчення польського історика Адріана Юсуповича, котрий досить непогано відтворив основні віхи діяльності боярина¹. Однак, історик не вичерпав всіх дослідницьких можливостей, а інформація збережених джерел дозволяє значно доповнити або переглянути цілий ряд фактів із життєпису галицького і київського урядника. Мова йде передусім про такі аспекти як: 1) походження Дмитра; 2) початок кар'єри; 3) функції на службі в галицького князя Мстислава Мстиславовича; 4) родинні зв'язки; 5) уточнення можливого часу народження та смерті Дмитра. В цій доповіді я зосереджу свою увагу на першому із відмічених аспектів, тобто на проблемі походження урядника.

Згідно з підходом А. Юсуповича, Дмитро походив із боярського середовища Новгородської землі. Основні аргументи, наведені ним на користь своєї думки, наступні: 1) ім'я галицького урядника – Дмитро – було типово для новгородського боярського середовища; 2) в 1219 р. він був головним воєводою Мстислава Мстиславовича, що свідчить про те, що боярин вже довгий час знаходився на службі у князя, найвірогідніше ще з часів його новгородського правління; 3) наявність вихідців із Новгородської землі в оточенні галицького князя Мстислава Мстиславовича підтверджує постать новгородця Яруна². Однак, детальний розгляд цих аргументів викликає поважні застереження.

Перш за все, необхідно відмітити, що факт перебування в оточенні Мстислава Мстиславовича новгородця Яруна, північне походження якого справді підтверджується джерелами³, ще не дозволяє говорити про те, що всі вищі урядники галицького князя прибули з Новгородської землі. Там само немає поважних підстав вважати, що Мстислав Мстиславович призначив Дмитра воєводою⁴ в 1219 р. саме з огляду на їх співпрацю з попередніх часів, тобто з періоду правління Мстислава в Новгороді. Хочу підкреслити, що цей факт говорить тільки про наявність у Дмитра талантів воєначальника, але жодним чином не вказує на його новгородське походження. Необхідно також пам'ятати, що місцеві еліти досить неприхильно відносилися до появи в Галицькій землі вихідців із інших регіонів Русі. Видається логічним, що після прибуття до Галича Мстислав, намагаючись заручитися підтримкою впливових місцевих родів, був змушений віддати більшість ключових посад саме їм, а не своєму новгородському оточенню.

Ім'я Дмитра також не може переконливо свідчити про його новгородське походження. В XII–XIII ст. воно справді неодноразово зустрічалося в Новгороді⁵ але вважати його типово

¹ Jusupović A. Elity ziemi halickiej i wołyńskiej. Kraków, 2013. S. 135–138, 142.

² Ibidem. S. 137–138.

³ Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / [под ред. и с предисл. А. Н. Насонова]. Москва; Ленинград, 1950. С. 55, 255.

⁴ Так в інтерпретації А. Юсуповича. Насправді Дмитро займав більш високу посаду – тисяцького, що прямо підтверджуються слова літописця: “Дьмитром[ъ] тысац[ъ]кым[ъ]”. Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów), wyd. i oprac. D. Dąbrowski, A. Jusupović. Kraków; Warszawa 2017. S. 66.

⁵ Новгородская первая летопись. С. 21, 50–52, 164, 204, 246, 248–249, 471, 472.

новгородським буде значним перебільшенням. Цей антропонім широко використовували і в інших землях Русі, наприклад в Волинській. Серед найбільш відомих представників волинської еліти, котрі носили таке ім'я, можна назвати: Дмитра, конюшого Давида Ігоревича¹; Дмитра Жирославовича, сина володимирського боярина Жирослава Васильовича²; Дмитра, руського боярина з Володимира³. Ім'я Дмитро зустрічалось і в середовищі київських (Дмитро Хоробрий)⁴, переяславських (Дмитро Іворович)⁵, володимиро-суздальських (Дмитро Єйкович/Ємкович)⁶, псковських (Дмитра Плесковитин)⁷ і навіть угорських еліт ("боярин Оугорського . именем Дмитра")⁸. Знане воно було і в Галичі, що підтверджують графіті церкви св. Пантелеймона⁹. Наведені приклади дозволяють впевнено говорити, що антропонім Дмитро був широко розповсюджений в різних регіонах Русі і в різних суспільних групах, а не тільки серед боярства Новгородської землі. Відповідно, ім'я боярина саме по собі ще не дає достатніх підстав для припущень про його новгородське походження.

На завершення хочу звернути увагу на момент, котрий варшавський дослідник випустив з поля зору. Як відомо, Дмитро в 1219 р. займав посаду галицького тисяцького¹⁰. Цей факт свідчить про те, що свою кар'єру він розпочав набагато раніше, ймовірно ще на рубежі XII і XIII ст. Досить правдоподібним є, що то саме його згадує новгородський боярин Добриня Ядрейкович серед послів галицько-волинського князя Романа Мстиславовича, котрі прибули до Константинополя в травні 1200 р.¹¹ У цьому переліку Дмитра згадано на четвертому місці, що, очевидно, було зумовлено його молодим віком. Якщо допустити, що в 1200 р. йому було близько 16–20 років, то в 1219 р. він вже наближався до завершення четвертого / початку п'ятого десятиліття свого життя, тобто був в найбільш відповідному для посади тисяцького віці.

Наведені вище міркування дозволяють запропонувати іншу реконструкція походження і початкового етапу кар'єри Дмитра. Більш правдоподібним є, що він походив із галицького боярського середовища, або прибув до Галича в молодому віці разом із Романом Мстиславовичем з Володимира. Можна вважати, що свою службу при дворі галицького князя Дмитро розпочав перед 1200 р., тобто задовго до появи в Галичі Мстислава Мстиславовича і його новгородського оточення.

НЕВІНЦЕНОСНІ РУСЬКІ ЕЛІТИ НА СЛУЖБІ ДИНАСТІЇ ПЯСТІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIV СТ.: ДОСВІД ПРОСОПОГРАФІЧНИХ СТУДІЙ

Мирослав ВОЛОЩУК

ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: myrkomyrko79@gmail.com

Міграційні процеси та зміна місць проживання представниками еліт окремих країн на користь інших – звичне для середньовічної доби явище, що давно перебувають у полі наукових студій. Не перебувала осторонь окреслених процесів знать королівства Русі другої половини XIII – середини XIV ст. на чолі з династією Романовичів. Їхнім сусідом була розгалужена династія Пястів, стосунки з якими не відзначалися стабільністю. Причини цієї нестабільності крилися не лише у характері

¹ Лаврентьевская летопись // Полное Собрание Русских Летописей (далі: ПСРЛ). Т. 1. Ленинград, 1926–1928. С. 260; Ипатьевская летопись. Стб. 234–235.

² Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Т. 2. Санкт-Петербург, 1908. Стб. 331.

³ Алфьоров О. Географічні назви за новими даними руської сфрагістики XII ст. // Історико-географічні дослідження в Україні. Чис. 12. Київ, 2012. С. 7–9.

⁴ Ипатьевская летопись. Стб. 544.

⁵ Лаврентьевская летопись. Стб. 260.

⁶ Kronika halicko-wołyńska. S. 288.

⁷ Новгородская первая летопись. С. 57, 257.

⁸ Kronika halicko-wołyńska. S. 78, 300.

⁹ Корнієнко В. Епіграфіка сакральних пам'яток Галича (XII–XIX ст.). Івано-Франківськ, 2018. С. 188–189.

¹⁰ Kronika halicko-wołyńska. S. 66.

¹¹ Путешествие новгородскаго архієпископа Антонія въ Царьградъ въ конце 12-го столетія / [с предисловием и примечаниями П. Саввантова]. Санкт-Петербург, 1872. С. 78–79.